

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden hét-n egyszer szombaton egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül eső országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961. sz. intézendők.

Üdvözetünk a konventhez a zsinatért.

Az ez évben Budapesten tartott konvent szept. hó 16-ik napját örökre emlékezetessé tette azon határozatával, melyben kimondotta, habár nem egyező akarattal is, hogy 1881. évben október 31-ik napján Debreceuben az alkotmányozó zsinat megtartassék.

Örökre emlékezetessé leend e nap egyszerűen az által is, mert az öt magyar ref. egyházkerületnek első közös zsinatja erről fog nevezetni; vajha szerencsés alkotások által is örökre emlékezetessé válnék.

Mi boldogan hiszszük, hogy azon napon, a midőn a már ismét egygyé lett magyar hazában a reformátusok zsinata összeül, ennek minden egyes tagjában hangosan dobban fel, örömezerlelemre gyúlva dobban fel a szív s szent buzgósággal eltelve imádja a jóságos Isten nevét, hogy negyedfél század után megengedte érni, hogy a testvérek számára, kiket nem viszály vagy pártoskodás választott el egymástól, hanem a körülmények vagy talán elfogultság nem engedtek egygyé lenni, megalkotják és épen ők alkotják meg ama szervezetet, melynél fogva külsőleg is létesül amaz egység, mely hitben, szeretetben s a mindnyájok előtt oly becses szabadság, nemzetiség és haladásért való küzdelemben eddig sem hiányzott. Az egység, mely sziveinkben, bensőnkben eddig is élt, a majd igazán *egygyé forrt magyar ref. egyház* szervezése által külsőleg is kifejezésre talál.

Örömmel gondolunk e napra mindnyájan mi is, az egyháznak közketonái. Mert mi attól sokat, na gyon sokat várunk.

Várjuk, reményeink teljesezésének szent örömevel várjuk, hogy a mint egygyé lesz a magyar ref. egyház, azaz a mint létesül az *egy magyar ref. egyház*: növekedik annak hatalma, tekintélye és súlya szemben az államhatalommal s a hazánkban most is csaknem középkori nymbuszával imponáló és

ragyogó clérussal szemben. — Liberalisnak nevezik a mai kort s én megengedem, hogy az akar lenni, de nem hiszem el, hogy hazánkban oly öntudatos hatalom volna a liberalismus, hogy nekünk ez az alaktalan valami elég óltalmat adna s a fejlődésre kellően szabaddá tenné a tért s elhárítaná útunkból az akadályokat, nem hiszem, hogy minden téren hódításra törekvő s az államhatalomra, ennek támogatására nézve még a liberalisok által is oly nélkülözhetetlennek vallott clerus befolyását kellően mérsékelni s reánk nézve a még mindig nélkülözött teljes szabadság s igazi egyenlőség áldásait kivívni tudná. A ki ezt hiszi, keserűen fog csalódnani. Éberség, munkásság, ügyünk szentségétől áthatott küzdelem, ez a mi kötelességünk s a diadal sikerét a belső és külső egység biztosítja leginkább. Az egység dicsőítői ellen azt szokták felhozni, hogy ha az egységes egyházat egy ponton leverte az ellenség, nincs más hátra, mint megadni magát; míg a ki az öt egyházkerület ellen harcol, annak ha egy egyházkerületet legyőzött volna, még négy egyházkerület ellenálló erejével kell megküzdenie, négy erődöt kell bevennie. Nem mondom, hogy szójáték ez csupán, hanem egyszerűen azt felelem, hogy az ellenség ezután is szemben találja magával az öt egyházkerületet azzal a különbséggel, hogy az öt egyházkerület ezentul egységes terv szerént viheti a védelmét, s ebben az egységes tervben s annak bölcs keresztül vitelében lesz a nagyobb garancia, nem pedig abban, hogy ötfelé, ötképen vesztegetjük erőnköt; de azt is felelem, hogy nekünk nemcsak örökös védelemre kell gondolnunk, hanem előre hatolnunk, előre nyomulnunk is kötelesség; a gyorsan haladó idő, a keblünkben élő tökéletesedés vágya mind azt mondják: „szünetlenül előre, hódíts, foglalj.“ Egységes terv és eljárás mód biztosítja igazán a győzelmet. Öten harcolhatunk, öten törhetünk előre is, de egy gondolattól s egy érzelmtől is vezetettünk s erőnk a küzdelemre megsokasodik. Alkalmazzuk már egyszer Micipsa végren-

deletét magunkra is: „Concordia res parvae crescunt discordia autem vel maximae dilabuntur.“

Sivár, áldás nélküli volna az egyház élete és feladata, ha csak ellenségeivel való harcra kellene folyvást gondolnia, ha szünetlenül fegyvereit kovácsolnia s élesítenie kellene, habár hasonlatosság szerint az egész élet harc és küzdelem. Harcra tüzel Pál apostol is: „Úgy harcoljatok, hogy a jutalmat elvegyétek.“ Ám legyen jelszavunk a harc, az igaz, az örök jókért, melyeket a tudomány, vallás, erkölcs biztosítanak számunkra. Vajjon e nagy harcra fel vagyunk-e készülve külön-külön? Mindazon eszközök birtokában vagyunk-e, melyek a gyorsan fejlődő mozgalmak, a tudományok nagy vívmányai közepette az igazság koszorúját megszerezhetnék számunkra, avagy csak erőink kifejtésére is bírjuk-e már az eszközöket és módokat egyenként?

Az állam a kor magasra csigázott követelményei szerint igyekszik rendezni iskoláit, s e követelményeket maximálkúl állítja elénkbe is. Örökös tagadás nem lehet a mi szerepünk, nekünk tenni, hatni és építeni kell. Az örökös tagadás végre a haladás ellenségei képében tüntet fel bennünket s tagadva és nem cselekedve elmaradunk örök szégyenül ellenségeink előtt s helyrehozhatlan kárára és bánatára egyházunknak. — Már is roskadunk a roppant teher alatt, az egyház a maga legsajátlagosabb céljaira a legszükségesebbeket alig áldozhatja, a nevelésnek és tudománynak előtte oly becses és drága intézményei felemésztk gondját és vagyoni erejét s a folytonos erőlködés utóljára elerőtleníti s tehetetlenné teszi. Egy régi szokás jut eszembe itt. A hajósok hajdan a felesleges terhet partra hányták, hogy a hajót megmentse a sülyedéstől; nekünk ma öt hajónk van még, félő, hogy mind az öt elsülyed terhe alatt, ha azt folyvást öregbiti; nem volna-e tanácsos a felesleges terhet kirakni s nem volna-e eszélyes közös erővel építeni a jacturákból a tudományoknak oly közös templomait, melyeket egyenként még nem bírunk s a melyek nélkül egyházunk a maga illetékes helyét el nem foglalhatja a művelődés tényezői között, világi és egyházi férfaink a tudományosság mindinkább emelkedő niveauját el nem érhetik. Az *egy* egyház közös jóakarata, teljes díszben állíthatja fel a tudomány oltárát, mi legalább ezt is várjuk tőle, ha nem is most, az idő lassan érlelő folyamában s mi e remény fejében is üdvözljük a konventet a zsinatért, egységünk megalkotójáért.

Az egyháznak, mint testvérek szövetségeinek,

mint a szeretet vallását követők társaságának sajátlagosabb feladata nincs, mint az elhagyottak, árvák és ügyefogyottak ápolása, azokra való gondviselés. Megváltóinktól nyertük erre az utasítást eme szavai által: „Szegények mindenkor lesznek ti veletek.“ Az első keresztyének nem feledkeztek meg a Megváltó intéséről. (I. Tim. V. 9. 16.) Mi velünk is vannak szegények, de mi mellettök voltunk és vagyunk-e szeretetünkkel, hol vannak árvaházaink, özvegyeket ápoló intézeteink, menedékházaink? Ne kérdezzünk ilyet, mert a felelet szégyenítő. A dolog pedig úgy van, hogy árva- és menedékházak állítása nem kevésbé kötelessége és díszje volna az egyháznak, mint akár a népnevelés, akár a tudományok terjesztésére szentelt hajlékok; ezekben hitünket és tudományunkat ültetnők át a gyermekek és ifjak elméjébe, amazokban hitünkről tennők bizonyosságot. hitünk gyümölesével osztogatnánk áldást. De boldogok vagyunk mi, hogy a társadom erényévé lett a szegények, elhagyottak, özvegyek és árvák ápolása, mert különben a mulasztás szégyene elolthatatlanul égetné kebleinket!

Ámde vannak nekünk szegényeink, vannak oly elhagyott árváink, kiknek gondját nem veszi magára a társadalom soha, kik hozzánk vannak forrva, növe. kik ha elvesznek, romlásnak indulnak s szerte elszélednek vagy hatalmasabb szomszédjaik által elnyeletnek, ha majdan nem találják közöttünk honjukat, elmondhatjuk a nostra culpa-t, és az utókor fejökre mondja a kevélyeknek és megátalkodottaknak az ítéletet: „Ha valaki az övéiről és főképen az ő háznépéről gondot nem visel, az a hitet megtagadta és a hitetlennél alábbvaló.“ (I. Tim. V. 8.) Ama kisdéd egyházakról s azon szétszórtan élő hitteleinről szólok, kiket a szegénység és elhagyottság enyészettel fenyeget. A mieink, a mi háznépünk ezek, kikért eddig oly keveset tettünk s kik szemünk előtt sorvadoznak. Kelj fel te, ki aluszol, kelj fel alvó szeretet! s melegítsd fel a dermedt tagokat, lehelj életet a haldoklókba! Vagy tán magunk is, és mindnyájan szegények vagyunk? Én nem hiszem, hogy ha filléreinket összeszűk, ha folyvást örökös gonddal, tervszerűen ápoljuk ezeket, nem hiszem, hogy meg ne menthessük, fel ne emelhessük s közös egyházunk számára meg ne tarthassuk. — Eddig keveset vagy terv nélkül tettünk, az egygyé lett egyház sokat és tervszerűleg tehet ezekért.

Ime én sokat várok a zsinattól, mely egyesít bennünket, mely az ötfelé megtelepedett testvéreket egy hajlékba közös ölekezésre egybehozza, azért

üdvözlöm én s velem együtt sok ezren a konventet, mely a zsinat megtartását 1881. okt. 31. napjára Debreczenben összehivandónak kimondotta.

Tudom, hogy nem egy percz műve lesz mindaz, a mit a zsinattól várunk, egy csudaszó nem fakasztja fel az áldások forrását, de van reményünk a zsinat alkotó, áldásos tevékenységében; hisszük és reménylünk, hogy a testvérek egymással együtt találkozáva, együtt s többé nem elszigetelten élve az érintkezés által az összetartás, a szeretet erősebb, melegebb, termékenyítőbb leend; óh! nagy szükségünk van nekünk szeretetre is!

De vajjon igazán létre jön-e a zsinat, s nem állanak-e annak útjába azok, kik e hó 16-án *nem*-mel szavaztak? Én azt hiszem, hogy ők ép oly nemesen éreznek az egyházért, mint az *igen*-nel szavazók, ők elmondták legszentebb meggyőződésből ellenkező nézeteiket, de látva a többség akaratát, épugy meghajolnak az előtt a végzés kihirdetése után, mint Dobos János a végzést megelőzőleg; mi hisszük, hogy ők is jobban szeretik testvéreiket, mint saját nézeteiket. Mi hisszük, hogy ama jelesek, kiknek oly sokat köszön eddig is egyházunk, legjobb erejükkel vesznek részt az építésben, alkotásban.

E hitben és reményben is üdvözljük mi a konventet.

És az első zsinat Debreczenben tartatik! Méltó és szép határozat; innen indult ki a zsinat eszméje, kedvesen fogadjuk, hogy itt nyer az valósulást. Ős Debreczen szeretettel várja falai közzé testvéreit, az egyház választottai itthon-t találnak rájuk tárt karokkal váró testvéreiknél.

Hármas nagy ünnep lesz tehát akkor nálunk, a testvéri szeretet, a reformáció évfordulati napja és a magyar ref. egyház egységét felépítő zsinat tartásának ünnepe.

Mindezekért egyenként és összesen üdvözljük a konventet és várjuk édes örömmel a zsinatot.

Joó István.

Kéretlen tanács.

„Die schlimmsten Schwierigkeiten beginnen, wenn der Mensch im stande ist, zu handeln, wie er will.“
Huxley: Rede über Universitätsbildung. 1876.

A debreczeni ref. főgymn. tanárkara évek óta kötelességének tartotta és tartja hangsúlyozni, hogy a tanulók nagy száma veszélyezteti és pedig nagy mértékben veszélyezteti a tanítás sikerét. Örvendetes, de egyuttal gondolkodásra készítő dolog látni, hogy míg az 1853/4. évben a gymnázium összes növendékeinek a száma a nyolcz osztályban 380 volt s a melyik osztályban legtöbb volt, abban volt 60 tanuló, hogy szaporodott e szám óriási sebességgel, 6 éven keresztül 648 ra, mikor aztán már p. o. az első osztályban 117 volt

a tanulók száma. A hat osztályú gymnáziumos idő-zakban a 7-ik és 8-ik osztálybeli tanulók száma volt óriási, (1869—70-ben 263) minek oka talán a sok 6 osztályú vidéki iskola újra éle désében keresendő. A hat alsó osztályban az 1861/2. évi 533-ról 69—70-ben 610 re, sőt 1865/6-ban 631-re emelkedik a tanulók száma, 1873/4-ben pedig, mikor a gymnázium ismét 8 osztályúvá lesz, az összes 8 osztály 629 növendéket fogad kebelébe és az óta ismét tart a gyarapodás oly mértékben, hogy az aggodalomba ejtő.

Gymnáziumunk előjárósága, főtiszt. és ngos püspök ur buzgó kezdeményezése folytán meg tesz mindent a mit a tanítás sikerének biztosítására az anyagi korlátolt állapot tenni enged. Így, hogy a többieket mellőzzem, az idén már 11 osztálya van gymnáziumunknak a rendes 8 helyett, de van mikor e sorokat irom növendéke is 725. Ha e szám teljesen egyenlően oszlanék is el a 11 osztályba, akkor is 66 jutna egybe-egybe s ugy is nagyon elég volna. De az I-ső A. és B. osztályra 148, tehát egyik-egyikre 74, a II-ikba 91, a III-ik A. és B. osztályba 114, a IV-ikbe 82, az V-ikbe 60, a VI-ikba 68, a VII-ik A. és B. osztályban 83, a VIII-ikba pedig 79 tanuló van beírva, tehát ezt véve alapul, kellene még az I-ső osztályba egy C. szakasz, a II-ik, IV-ik és VIII-ik osztályba ismét parallel osztály. Kellene tehát a 8 osztály helyett nem több mint 15, ha engedelmeskedni akarának a modern kívánalmaknak. S bizony jó is volna az ugy. Csak az a baj, hogy az osztályok szaporítására nem elég kizárólag a sok tanuló, pénz is kell hozzá. S bizony nem épen kellemes tudnunk, hogy már most is tetemesen fel kellett emelni az idegen vallásuak tandíját, hogy fellehesen állítani a VII-ik parallel osztályt. Az egyházkerület, illetőleg a collegium pénztára még akkor sem bírná meg a csaknem létteljes gymnázium fenntartásának terhét, ha pénzereje felhasználásánál nem kellene arra is tekinteni, hogy nem egyedül gymnáziumot, hanem tanítóképzőt, hittani és jogi akadémiát is kell fenntartania s valószínűleg a közel jövőben még terjeszkednie is kell. Más felő meg a gymn. oktatás, így, a hogy jelenleg a viszonyok állanak, soha sem fejlődhetik oda, a hova fejlődnie kellene s a tanulók mérsékelt száma, kellő rend és jó akarat mellett bizonyosan ki is fejlődnek s a nagy magyar alföld egy tekintélyes részének, a magyar ref. egyháznak, különösen pedig Debreczennek érdekei sohasem lesznek oly jól érvényesítve, mint a hogy lenniök kellene. Pedig a tanulói létszámból alig 150 az idegen vallású s mintegy 200 a debreczeni fiu, Bihar- és Hajdúmegyéből pedig másik 200 kerül bele, Szabolcs-, Szatmár-, Szolnok- és Béké-megye adja megint a 3-ik 200-at. — Mit tegyünk ez áradat ellen? Szorítsuk meg az egy-egy osztályba felvehető tanulók számát s utasítsuk vissza pláne a jótéteményeseket? Hallottunk az igaz ilyen forma tanácsot is, de nem hinném, hogy jó lenne követnünk. Én hiszem, hogy megfogja e kérdés találni természetes megfejtését, csak akarjunk komolyan segíteni a bajon s ne ijedjünk meg mindjárt az igaz és őszinte szótól.

Voltam bátor már egy ízbenk ifejezést adni azon nézetemnek, hogy itt a segítés legelső sorban a debreczeni ref. egyház kötelessége, mely p. o. a collegium gazdasági ügyeinek intézése s a tanár választás körül egyenlő jogokban osztozik a superintendentiával, holott viselt terhei e jogoknak semmiképen sem felelnek meg. Mikor a debreczeni

egyház jogait szerezte, nem volt a debreczeni főiskolában 30 rendes, 3 mellék- és 6 segédtanári állomás, s mikor joga megállapított, aligha nem egyenlően viselte a superintendentiával a tanári fizetések terhét, azóta pedig aligha mondta, hogy hajlandó legalább a rendes tanári székekből — joga arányában rája eső — 15-nek a javadalmazására, de azért nem lehet úgy hallani beszélni a debreczeni ref. egyház képviselőit, hogy kiváló súlyt ne fektetnének egyházuk privilégiumaira. Felemlítettem akkor azt is, hogy a segítésben volna is módja, csak akarnia kellene, mert lehetetlenség, hogy egyházi életünk terén páratlan nagyságú közigazgatási költségeit lejjebb ne szállíthatná, részint a szervezet egyszerűsítése, részint pedig az által, ha azon hivatalokat, melyeket máshol, és pedig a legmagyobb a egyházakban is nobile officium gyanánt szokás viselni, nem akarná oly fizetéses hivatalnokokkal tölteni be, kik az egyházunk érdekében tett munkáját a kenyér-hivatalok fizetésével mérik össze; s nem csinálna oly befektetéseket, melyek alkalmasok ugyan sok minden egyébire, de arra képtelenek, hogy az egyháznak jövedelmét szaporítsák. — Indítványom erős hangon utasítottatott vissza, bár a támogatására felhozott okokból semmi sem czáfoltatott meg, ha csak azt bizonyítéknak nem vesszük, hogy azért nem lehet mondani azt, hogy a debreczeni egyház közigazgatási költsége felemészti majdnem az egész egyházi adót, mert arra nem az egyházi adóból bejövő, hanem máshonnan bevett 10 ezer forint fordítatik. Annyit azonban kimutatott a „czáfolat,” hogy a debreczeni ref. egyházban intéző szerepet vivő férfiak egyrészének nincs szándoka meg is fizetni az olcsón élvezett előjogok árát s így onnan segítséget mostanában nem igen lehet remélni.

Merre forduljunk hát?

Tünődöm magamban, elmondjam-e? nem-e? a mi e dolog felől már régebben eszembe jutott. Tünődöm, nem több kárt teszek-e elmondásával, mint hasznót, vajjon nem jobb volna-e nekem nem szó ani többé nyilvánosan iskolai dologhoz s megelégedni azzal az eredménnyel, a mit eddigi irodalmi munkásságommal elérnem sikerült, hogy még a konvent viselt dolgaiért is engem vádol a személyes rokonszenv és jó akarat. De hát hiába, „önkéntelen az ember mindenre születik” s úgy látszik én arra születtem, hogy örökké zsarátnokba nyuljak. Azzal ugyan a mit mondani fogok, bizony nem fogom öregbiteni a barátaim számát, de hát ugy is divat már ma a nagy hangok árán, szenvedés nélkül mártíroskodás, miért ne próbálkozhatnám meg én is vele?

Az pedig, a mit mondani akarok, rövidre összefogva ez, szólítsák fel az egyházkerület vezérférfiai Debreczen város hatóságát arra, hogy adja fel jelen alkataiban semmi nemű célznak meg nem felelő reáliskoláját s vagy állítson helyette egy városi gymnáziumot, vagy segítse tovább fejlődésében a két meg levő felekezeti — ref. és róm. kath. — gymnáziumot, vagy a mi még jobb volna, tegye meg ezen indítványt a városi hatóság önnön magának. **Békési Gyula.**

(Folyt. köv.)

Tudósítás

a magyar ref. egyházi konventnek 1880. szept. 13-án Budapesten kezdődött üléseiről.

Szept. 17.

A jegyzőkönyv hitelesítése után a legfőbb felügyeletre vonatkozólag az első napi ülésből kiküldött bizottság jelen-

tése olvastatott fel, mely szerént csak a főelvek állapítattak meg és egyszersmind helyeseltetett a püspököknek és főgondnokoknak e tekintetben tett lépésük és előterjesztésük. A többire nézve a bizottság az indítványozza, hogy az egyetemes tanügyi bizottság javaslatában a felügyeletre vonatkozó pontokat vegyék elé, s ha ezekre nézve megállapodás jó létre, akkor a főfelügyelet kérdése nagy részben meg lesz oldva.

Molnár Béla bizottsági ellenző s Kovács Ödön pártoló felszólalása után a bizottság javaslata elfogadtatott s indítványainak tárgyalása akkorra halasztatott, midőn az egyetemes tanügyi bizottság jegyzőkönyve vétetik tárgyalás alá.

Ezután a zsinati előmunkálatok második részére tért át a tanácskozás. A czimből s a következő pontokból kihagyatott a „törvényszék” elnevezés s csak ez hagyatott meg „egyházi bíróságok.” — Az 1-ső pontnál hosszasan és élénk eszmecsere folyt a felett, hogy az egyházközségnek adassék-e bírósági jog s ha adatik, a presbyterium maga egészében gyakorolja-e ezt, vagy a kissé népesebb egyházközségben, a presbyterium kebeléből kinevezendő bizottság, mint az eredeti szöveg javasolja. Végre kimondatott, hogy a bíróság joga a presbyteriumot illeti, a hol azonban ez jónak látja, bizottságra is átruházhatja.

A 112. §-aként módosítottatott, hogy az egyházmegyei bíróságnál is a ketős elnökség fogadtatott el, s szavazatok egyenlősége esetében sors határoz a felett, hogy melyik elnök szavazata dönt; az egyházmegyei bíróság öt tagból álland, de ha az ülésben a tagok páros számmal vannak jelen a hivatalára nézve ifjabb tanácsbíró a tanácskozásban részt vesz ugyan, de nem szavaz.

A 116. §-nál az egyházkerületi törvényszékre nézve is a kettős elnökség állapítottatott meg. A 117. §-ba betétezt, hogy a kerületi törvényszék mint első fokú fegyelmi bíróság elé tartozik az olyan felsőbb tanintézetek tanárainak az ügye is, melyek nem tartoznak az egyházmegyei bíróság elé. stb.

Az „országos egyházi főtörvényszék” cím helyébe ez tétetett: „Egyetemes konventi bíróság,” mely az elnökökkel együtt 15 tagból álland. A 120. § ezen módosítással, a 121. és 122. pedig változatlanul meghagyatott.

A harmadik rész, mely az egyházi tisztviselőkről és egyes egyháztagokról szól, vétetvén tárgyalás alá, a dunamelléki egyházkerület azon javaslata, hogy ezen rész rövidíttessék, némi csekély módosítással, például azon megjegyzéssel, hogy a lelkész részt vehet ugyan a politikai választásoknál előforduló korteskedésekben, de semmi oly jelvényt vagy öltözetet (sarkantyú, fokos) nem viselhet, melyek a papi hivatali tisztességével s komolyságával ellentétben vannak, elfogadtatott s elfogadtattak mindazon pontok, melyek a lelképásztor hivatalos teendőiről s azok magok viseletéről szólanak 123—162.

Szept. 18.

A jegyzőkönyv hitelesítettvén, *Mocsáry Lajos* indítványozza, hogy a konvent ne bocsátkozzék a 9 és 8 gymnáziumok számára készített tantervek vizsgálatába, minthogy a középtanodai törvényjavaslat ugy is fel fog, az államkormány biztosítása szerint, a közelebb összeülő országgyűlésen vétetni, be kell tehát várni az országgyűlésileg megállapítandó tantervet, hogy azután tanodáink szervezeténél arra figyelemmel lehessünk, hogy akkor iskoláinkat a törvény által megállapítandó keretbe illeszthessük, úgy hogy ekkor ezen országos törvényvel szemben elfoglalandó álláspontunkat meghatározhassuk. Ezekből kifolyólag indítványozom, hogy a tanügyi javaslat napoltassék el, s az elnökség bizassék meg, hogy a konventet ennek tárgyalására hívja össze, a midőn szükségesnek látandja azt. Némi felszólalás után az indítvány tárgyalása későbbre, nevezetesen akkorra halasztatott, midőn a konventi tagok nagyobb számmal lesznek jelen, folytatólag a zsinati előmunkálatok tárgyalásába bocsátkozott a konvent, s azt végleg letárgyalta s így az

egyházalkotmány tervezetének tárgyalása bevégeztetni. Az egyházmegyékről szóló pontnál kimondatott, hogy a mely egyházmegyékben a gondnoki és esperesi hivatalra nézve a 10 évenkénti tiszttisztítást hozatik be, ott a tanácsbírák is 10 évenként választassanak; egyébként az egyházmegyének szabadságában állandó 10 évenként választani esperesét és gondnokát, vagy élethosszig választani azokat.

Ennek végeztével *Papp Gábor* püspök jelenti, hogy a debreczeni konventből a misszio és dome-ztika ügyében kiküldött bizottság kiküldetésének eleget tett s munkálatát beadja.

Elnök most látja helyén Mocsáry Lajos előbbi indítványának tárgyalását, azért azt annak újonnan leendő előterjesztésére felszólítja, ki is előbbi indítványát előadván, az a feletti tárgyalás megkezdett.

Kántor Sámuel. Sajnálja, hogy eltérő nézet van, s bár a többség előtt, mint a fentebbi pontok tárgyalásánál meghajolt, úgy meghajol itt is, de késztetve érzi magát eltérő nézetének tolmácsolására. Ezen előbbi konvent egyházkerületeink elnökeit megbizta, hogy egyházunknak iskolai és egyházi önkormányzati jogai felett őrködjenek, és rendkívüli esetben, ha konvent nem is lenne összehívható, azoknak érdekében és védelmére tegyék meg a szükséges lépéseket. Elnökeink ezen megbízatás értelmében jártak el, mint ez jele tve volt, felszólaltak a suprema inspectio ügyében, és a törvényjavaslat a tárgyalás aszaláról levéteztet. Ő azt hiszi, hogy a levételre hatással volt kerületi elnökeink felszólalása is. Épen így reményli, hogy ha most a konvent megállapítja egyházunk tanügyi tervezetét s ebben nyilvánvalóvá teszi egyházunk közóhajtát, az változtató hatással leendő az országgyűlés által készitendő középiskolai törvény keretére is. Azért fogjunk hozzá a tárgyaláshoz. Az országgyűlés hónapokig együtt ül, még sem fárad bele a munkába. Mi is kibírjuk a munkát.

Nagy Péter. Nem járulhat Mocsáry indítványához, nem szeretné, hogy a konvent mindig csak igér, de nem ad. Ő nem csak azért óhajtja a tárgyalást, hogy talán hatást tegyünk az országos törvényre; de azért is, mert tanintézetek országos szervezete nagy érdekkel nézik, hogy a konvent mit tesz ez ügyben, s ha azt fognak látni, hogy a konvent, melyre ők ügyeiket bízták, egy heti tanácskozás után bel fárad a munkába, s egy ily fontos tárgyat elnapol, az a konvent tekintélyét nem fogná emelni.

Hegedüs László óhajtana a tárgyalást, de elfoglaltatásai miatt legfeljebb pár napig lehet már jelen.

Molnár Aladár azt óhajtja, hogy a tanügy kellő nyugodtsággal és alaposzággal vitattassék, s a mennyiben ez nem lehetséges, annyiban az elnapolást pártolja, de ha lehetséges, azon esetben a tárgyalást óhajtja.

Fejes István közvetítő indítványt tesz, hogy miután a konvent véglegesen nem intézkedik, csak javaslatot készít, most a tanügyi javaslatot ne tárgyalja részletesen, hanem csak a töelvek tárgyalásába és megállapításába bocsátkozzék. Ezen indítvány folytán többen felszólaltak részint pártolva, részint ellenézve azt.

A szólók közt *Révész Balint* püspök ezt mondta:

Már a konvent elején a tanügy felettébb fontosnak jelentett ki s már akkor kimondatott annak ezen konventen tárgyalása s így ezen kötelezettég alól ki nem búvhatunk. Helyese tudná, hogy némely képviselőknek másnemű megbízatásai miatt innen távoznok kell, az egészetek tárgyalását ürgetné, de azt nem óhajtván, hogy ezen fontos ügy két kerület képviselői nélkül tárgyalassék, ezért csak a 3-ik részt kéri elővetetni. Ő azon hitben van, hogy a jelen országgyűlési ülésszakban nem fog a középtanodai javaslat felvétlni. Szükség, hogy a suprema inspectio ügyében pozitív javaslattal is álljunk elé. Akár veszi t-kinte be az országgyűlés óhajtásainkat, akár nem, nekünk nyilatkozni kell, tegyük meg a magunkét. — 20 szavazattal 10 ellen a tárgyalás folytatása határozatott el. Ezután pedig szavazásra bocsátatott azon kérdés, hogy a köznevelés és oktatás szer-

vezetének egész szabályzata vetessék-e fel vagy pedig annak csak 3-ik része: A középiskolákról szóló? A többség csak a harmadik részt óhajtja tárgyalni, előbb azonban az egyházi bíróság és törvénykezési rendtartásról szóló fejezetet vétetett fel, és miután a kerületek átalában ezen fejezetnek vagy lényeges átdolgozását, vagy újjal helyettesítését kívánják, két kerület pedig intézkedett is egy új javaslat készítése iránt, ezért az ötös bizottság javaslatával összhangzólag egy bizottság küldetett ki egy új perrendtartás készítésére. Ennek tagjaiul kinevezettek: Beóthi elnöklete alatt: Szilágyi Dezső, Sipos Pál, Horváth Mihály, Teleky Péter, Hegedüs László, Kis Áron, Ritoók Zsigmond, Kolozsváry Sándor, megbiztatván, hogy munkálatukat jövő év márczius-áig elkészítsék. Egyszersmind ezen alkalomból a konventi elnökség felkérte, hogy úgy a királynál, mint az egyházkerületeknél, a zsinat összejöhetése érdekében a szükséges lépéseket tegye meg.

A köznevelés és közoktatás szervezetének szabályzata a magyar ref. egyházban tárgyalás alá kitűzetvén, élénk vitát keltett azon kérdés, hogy az eredetileg Molnár Aladár által készitett szabályzat a debreczeni konvent által átalánosságban elfogadott alakban, vagy az egyetemes tanügyi bizottság által módosított szövegezésben vétessék-e a tárgyalás alapjául. — Végre is az előbbi fogadtatott el s pedig annak a középtanodákról szóló 3-ik része.

Az eredeti munkálat szerint középiskolául emlittettek: fiuk számára gymnáziumok és reáliskolák; a leányok számára a női középiskolák az u. n. felsőbb leányiskolák. Az egyetemes tanügyi bizottság szerint felekezettünknek nem áll érdekében reáliskolákat állítani és tartani s hasonlóan a női középiskolákat is törölte; felső-leányiskolák állítását véleményezte ugyan, de azokat nem helyezte a középiskolák közé. Élénk eszmecsere folyt a felett, hogy a felsőleánynevelőintézetek a középiskolák közé soroztassanak-e, vagy az egyet. tanügyi bizottság szerint a népiszkolai tanintézetek után egy külön cím alá helyeztessenek. A felszólalók mindnyájan nagy súlyt fektettek a nők magasabb kiképzetésére, de a konvent végre is a középiskolák sorából törölte azokat. Ezen (119.) §-nak a többi része is az egyetemes tanügyi bizottság szövegezése szerint fogadtatott el. A 120. §. azon módosítással fogadtatott el, hogy az épülettervek előlegesen csak az egyházkerületre s nem egyszersmind a konventre is terjesztessenek fel. A 121. §. az egyetemes tanügyi bizottság szövegezése szerint azon módosítással fogadtatott el, hogy a könyvtárak és gyűjtemények gyarapítására fordítandó összeget az illető kerület határozza meg, a konventnek pedig csak tudomására hozzatik.

Kisebb nagyobb fontosságú és érdekű tárgyak elintézése után kérdésbe tetetett, hogy a gymnázium jövőre 8 vagy 9 osztályú legyen-e. Ugyanis az eredeti munkálat 124. §-ában 8, az egyet. tanügyi bizottság javaslata 133. §-ában 9 osztályú gymnázium ajánlatik.

Török Pál. Midőn a tanügyi bizottság a konvent által felhivatott, hogy készítsen tantervet, kötelességének érezte oly tantervet készíteni, mely legjobb meggyőződése szerint a bizottságnak legjobb. Hosszas tanácskozás után meggyőződtek, hogy 8 osztályba be nem szoríthatók a gymn. tantárgyak, ezért így osztották be. Nem ugyan azzal a gondolattal, hogy azt akár a tanügyi bizottság akár a konvent véglegesen megállapítsa; mert a tényekkel, körülményekkel számolnunk kell, s mi is kénytelenek leszünk az országos törvényhez alkalmazkodni. Az a remény azonban megvolt, hogy ha a konvent által 9 osztályú gymn. fog helyesebbnek találtatni, akkor talán hatás gyakoroltatik az országos törvény alkotóira is. De minthogy nem reménylhet, hogy az állam a 9. osztályt fogadná el, ezért a tanügyi bizottság a tantárgyakat 8. osztályra is beosztotta.

Hegedüs. Helyesebbnek tartja, mert igaz — mint panaszojják — hogy az ifjak gyenge bölcsészeti képességgel mennek az egyetemre; de nem a bölcsészetet kell bevonnai a

középtanodába, hanem a felőbb oktatást kell úgy szervezni, hogy nagyobb bölcsészeti képzettséget nyerhessenek az ifjak.

Molnár Aladár. Nem lehet a szövegben „9. esetleg 8 évi tanfolyamot“ említeni, hanem határozni kell, hogy vagy 8 vagy 9. A konventi határozat szerint az indokolásban felemlítették, hogy a 9 osztály helyesebbnek látszanék, de a körülményekre való tekintetből a szövegezésben 8 osztályu tartattik meg. — A 125. §. szerint az osztályok számánál a rendes tanárok száma nem lehet kisebb. Kérdésbe jött azonban a két javaslat készítői között, hogy az igazgatóval együtt-e, vagy azon kívül.

Török. Az újabb időkben az igazgatók hatalma tetemesen növekedett, pedig protestáns felfogás szerint az igazgató csak primus inter pares, mint az esperes és püspök a lelkészek között. Szerintünk az igazgató is a tanárok sorába teendő. Hogy az igazgatónak több legyen a fizetése, ha több a dolga, ez helyes; de nagy fonákság az, mit az államnál látunk, hogy az igazgató fele órát ad, de más tanáréul több fizetést kap. Mi vigyük be a tanárok sorába, s mondjuk ki, hogy az igazgatóval együtt legyen annyi tanár, a mennyi osztály van.

(Vége köv.)

Fontos miniszteri rendelet.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter, 1880. évi augusztus 26-án 22.065 szám alatt, a következő rendeletet bocsátotta ki, valamennyi megye, sz. kir. és törvényhatósági joggal felruházott város közönségéhez:

„Tapasztaltván, hogy a lelkészek az anyakönyvek vezetésénél a szükséges adatok hiányában kellő pontossággal nem járhatnak el és így néha ingadozó jelzőket u. m. „állítólag törvényest“ kénytelenek használni, a minek folytán később az anyakönyvek kiigazításának szüksége áll be; ne-hogy tehát ily kiigazítások gyakran ismétlődjenek, és egyáltalában a kétes eseteknek eleje vétessék, ezennel a következőket elrendelendőknék találtam:

1. Az anyakönyvek vezetésével megbízott közegek, szigorúan köteleztetnek a keresztek bejegyzésénél azok törvényes vagy törvénytelen születésükre nézve biztos tudomást szerezni, különösen az előttük ismeretlen szülék gyermekeinél amazok házassági bizonyítványát bekövetelni.

2. A szülésznök multhatatlanul tartoznak minden keresztelezés alkalmával a törvényes ágyból szülöttek szülőinek házassági levelét magukkal hozni s az anyakönyv vezetőinek bemutatni, illetőleg a szüléket, hogy ezt tegyék, figyelmeztetni.

Ennek előrebocsátása után felhivom a közönséget, hogy a szülésznököt fentebbi kötelességük pontos teljesítésére s az alattas helyhatóságokat arra, miszerint az anyakönyvekbe való bejegyzések céljából kiállítandó bármely iratok, tanúsítványok, jegyzőkönyvek stb. felvételénél lelkiismeretes pontossággal és csakis teljesen megbízható adatok alapján járjanak el, kellően utasítsa s a rendeletnek pontos teljesítésére ügyeljen fel, egyszersmind azonban az e téreni összejutkozásoknak jövőben való elmulloszése végett figyelmeztetem a közönséget, hogy mindazon felmerülő esetekben, melyekben az anyakönyvek kiigazításának vagy azok kezelésére vonatkozó bármely más intézkedés vételének szüksége állandó, ez iránt az anyakönyvvezető közegek egyházmegyei hatóságához forduljon közvetlenül, és a mennyiben ezen megkeresése kellően figyelembe nem vétetnék, a további intézkedés megtétele végett ide tegyen jelentést; oly esetekben pedig, melyek az 1879. 40. t. cz. értelmében

kihágást képeznek, azon törvény rendelményéhez alkalmazkodják.

Végül megjegyzem, hogy a jelen körrendeletet valamennyi róm és gör. kath. egyházmegyei főhatósággal azzal közöltem, miszerint az anyakönyvek vezetésével megbízott alattas közegeknek az ezen körrendelet 1-ső pontjában foglaltak pontos teljesítését szoros kötelességükké tegyék.“

A Gusztáv-Adolf-egylet 1880 szept. 14—16. Karlsruheban tartott nagy gyűléséről.

Karlsruhe, szept. 14.

E gyűlés egyike a legérdekesebbeknek volt, melyeket a G. A. e. ünnepelt. Jelenleg csak röviden vázoló az, mit láttam és hallottam; részleteiben tudósítom e lapokat, ha a nyomtatott értesítővel összehasonlíthatom észleleteimet.

A legyező formára épült Karlsruhe német birodalmi és bádeni színekkel volt fellobogóva, mikor a díszes városháza termében, 14-én d. u. 3 órakor lettünk üdvözöltetve *Lauter* főpolgármester és *Zittel* decanus (esperes) által. *Dr. Fricke* a G. A. e. elnöke tüzzel és ékesen válaszolva, a G. A. e. alapjául Krisztust jelölő ki és összetartójául a béke kötelekét.

Ezután mentünk az átellenben fekvő városi nagy templomba, mely zsufolásig tele volt mind alatt, mind 2 karzatán. Gyönyörűen énekelt a városi karénekegyelet s utána a nép. Prédikált *dr. Bassermann* theol. tanár Heidelbergából. Jelenések 3, 7—8 felett, kérdezve: *Van-e joga ünnepelni a G. A. e-nek?* — Felelet: Igen; mert ő előtte is megnyílik az ajtó; mert ő is kis erővel nagy dolgokat mivel; mert ő is kész a számadásra. Finoman kidolgozott beszéd volt ez.

Másnap (15-én) reggeli 1/29-kor ünnepélyes programszerű menetben vonultunk a városházából a városi templomba, hol istenisztelettel kezdődött az első nyílt gyűlés. Énekelt a nagyhercegi énekkar s utóbb a közönség, s prédikált *dr. Stühlin* főconsistoriumi tanácsos Münchenből ez ige felett: „Nem szégyenlem a Krisztus evargyéliomát stb.“ kimutatva, miszerint az evangéliom képezi a G. A. e. *dicsőségét és erejét*. Gyönyörű tárgyalás, lelkes szónoklás! — A templom túltömve s ő királyi fensége, *Frigyes* nagyherceg isteniszteleten és gyűlésen jelen.

Fricke elnök megnyitó beszéde után történtek a hivatalos üdvözlések a főconsistorium és a berlini egyházi főtanács részéről. Azután bejelentette elnök, hogy 15 testület részéről adattak a szegény gyülekezetek számára szent edények s egyéb készletek, megköszönve azokat. Az urasztala meg volt rakva csillogó ajándékokkal.

Azután előadta *dr. Criegern* titkár az évi tudósítást. Az egylet 47 év óta áll fen. Az 1878/9-ik évben adott segélyezésre 750,760 márkát; fenállása óta adott ki segélyekre 15.587,974 márkát. Ez egylet ellenében alapított kath. részről a *Bonifaczius-egylet*, de ezen nagy kutfőkkel rendelkező egylet nem érte utól a G. A. egyletet, mely azt 1 1/2 annyi bevétellel multa fölül.

Hagyományt vett be az egylet 38,424 márkát. Felavattatott 23 templom, 16 iskola, 7 paplak. Az egyleti segély 500,000 lélek és 900 gyülekezet javára esik. Megjegyzem még, hogy az értesítő ezeket írja: „Örömmel üdvözöljük hogy a magyar ref. egyház elhatározta, miszerint a G. A.

egyleti működést körében életbe fogja léptetni. Azután felsorolja a tiszántuli kerület s különösen Makó, általam közvetített adományait.

A szónokok sora Belgiumból, Hollandiából, Franciaországból stb. nagy volt s tartott a gyűlés $\frac{1}{2}$ -ig d. u.

Utána volt a tagok által fizetett közebéd, beírott gyűlési tag és vendég volt 500-on felül. Van egy új nagyszerű helyiség az u. n. „Festhalle,” mely 2000 vendéget befogadhat s ebben folyt a közebéd, fűszerezve pohárköszöntésekkel, de elkezdve az elnök asztali rövidke imájával. Igen szépen szól *Gerock* praelatus, az ismeretes stuttgarti predikátor és költő. Esti 9-kor maga a nagyherceg jött közénk s megjelenésével s 1 óráig köztünk maradásával nemcsak megtisztelte, de népszerű-itette is az egyletet.

A 16-iki gyűlésen történt a nagy *szerelem-adomány* meg szavazása. Ki volt tűzve segélyezésül: *Zágráb*, *Gross-Lassowitz* Szibériában és *Warpulnen* Württembergben. — A győző gyülekezet részére befolyt 16,177 márka, mindenik első egyház részére 4436 márka. A 3 egyházat $1\frac{1}{2}$ óráig tartó részletes előadásban vázolta a pompás hanggal bíró *Rogge* potsdami udvari lelkész. *Zágráb* győzött s annak felügyelője *Schlippenbach* gróf és lelkésze *Dianiska Endre* meghatottan köszönték meg a nagy segélyt.

Ezen szerelem-adomány körüli eljárás előtt, több más szónok után szóltam én, mint a tiszántuli ref. superintendens és különösen a református Szeged képviselője.

Kifejezést adtam azon rokonszenvenek, melylyel a ref. magyar egyház viseltetik a G. A. egylet iránt és röviden vázolta a szegedi ref. egyház multját és jelenét, kértem segélyt a templom építéséhez. Nyomatásban megjelenendő beszédemmel később szolgálni fogok.

A beszéd végén mind az elnök, mind más vezérférfiak kezét szorítva velem, lakásomat felirva ígértek segélyt. Jól esett e siker, jól esik, hogy e testvéri szolgáltatnak nyoma is lesz. Nyoma lett abban is, hogy a szegedi ref. egyháznak egy diszes urvacsorai kelyhet és kancsót ajándékozott a dietzi nő- és leányegylet. — Vegyék ezt szegedi atyámfiai kellemes meglepetés gyanánt.

Voltunk azután a nagyhercegnél (ozsonnán) s magam is 10 perczig szóltam ő fenségével Szeged felől.

Ez a nyájas és népszerű fejedelem méltó veje a német császárnak. Egy Gusztáv Adolf képet ábrázoló medaillont adott nekünk emlékül. Azután velünk ment színházba, hol rendeletére Hayden teremtésének első részét s Beethoven két symphoniáját adták elő. Tíz órakor estve pedig ugyane fejedelem velünk volt egy „Egyetértés” című étkező és táncz helyiségben, hol ismét rám ismert, a magyar vendégre, szívélyes szavakat intézve hozzám. — A város és fejedelem vetekedtek a G. A. egylet iránti szívélyességben s ezért is felejthetetlen marad előttünk e szép gyűlés. **Láng Adolf.**

KÖNYVISMERTETÉS.

Megjelent és beküldetett hozzánk: „*Olvasó könyv a tanító s tanítónőképző intézetek első osztálya számára.*” Szerkesztették dr. Kiss Aron, Komáromy Lajos, Péterffy Sándor. Budapest, 1880. Dobrowszky és Franke tulajdona. — Ára 1 frt 20 kr. (Vége.)

Bár általánosságban nyilatkoztunk már fentebb, mégis azt véljük, nem szabad elhallgatnunk azt az észrevételt,

hogy iskolai használatát e könyvnek nagyon megnehezítik a nagy számmal fölvetett oly olvasmányok, melyek egy rövid tanóra alatt nem dolgozhatók fel. Közönségesen ismeretes ugyanis, hogy kivált a tanítóképző intézet első osztályában nagyon fontos az olvasmányok értelmezése s a ki e tárggyal foglalkozik, tapasztalatból kénytelen volt ama szomorú meggyőződésre jutni, hogy a tanítóképző intézetbe lépő ifjak szellemi fejletlensége miatt igen sok időt emészt fel és sok olvasmányt igényel e foglalkozás. Ezért több rövid olvasmányt szerettünk volna találni a kezünk alatti műben, mert a hosszabb darabok szétszakgatását és több órán tárgyalását nem tartjuk czélszerűnek.

Nekünk úgy látszik, magoknak az olvasmányoknak összeállításában is főczél nem a nyelvtanítás érdeke, hanem az olvasmányok tartalmának rokonsága volt. S bár e csoportosításnak jó oldalait magunk is tudnók védeni, önként felmerül ama kérdés mégis, nem lett volna-e üdvösebb a nyelvtanítás tanmenetére való tekintetből osztani be az olvasmányokat, vagy legalább ennek érdekében szerkesztett olvasmányokat venni fel a könyv elejére. Mi ezt nagyon szerettük volna. A nyelvtani tanításnak megfelelő olvasmányok nagyon megkönnyítik az előhaladást, míg az olvasott mondatokból elhagyogatása az ismeretlen tagoknak, kiválogatása a tanultaknak mindig nagy nehézséggel és idővesztéssel jár. Ezzel azonban nem akarjuk azt mondani, hogy a tanultaknak főkeresése haszontalan idővesztegetés; nézetünk csak az, hogy a nyelvtani tanítás megfelelő olvasmányok alapján gyorsabb és biztosabb eredményű. Más kérdés, lehetséges-e általában ily olvasókönyvet készíteni? Mi azt hisszük, hogy lehetséges. Igaz hogy ez esetben sokszor fel kellene áldoznunk a tárgy érdekességét célunknak s az ily irányban készített olvasókönyv — legalább addig, míg a nyelvtanítási érdek benne az uralkodó — nem mindig lehetne segítségére az egyes osztályok tantárgyainak; de véleményünk szerint a nyelvtanítás tanmenetéhez lehető alkalmazkodás szempontjából készített olvasmányok 4 ívnél aligha vettek volna többet igénybe, mely esetben ennek a 16 ívnél többre terjedő olvasókönyvnek $\frac{3}{4}$ részében bőven lehetett volna pótolni, a mit az első negyed részben mellőznünk kellett.

Ezeknek előrebocsátása után a könyv tananyagára térünk át és igyekszünk mindenütt a szerzők alapelveit tartani szem előtt, önként értetvén, hogy a midőn szerzők vezérelveit helyeseknek ismertük el, vizsgálódásunk tárgya csak az lesz, helyesen vannak-e megválasztva a tárgyak a kitűzött czél valóítására.

Az első fejezet czime: Nemzeti ősmoadák s külföldi írók följegyzései a hunok és pogány magyarokról. E fejezet a hun- és magyar mondakört foglalja magába részletesen szép és érdekes összeállításban. Ennek a résznek méltatásával szerzőknek két vezérelvét lehet figyelembe vennünk, u. m. a politikait, melynek — mint fentebb említém — a köztünk lakó népfajok csendes, zajtalan átalakulásának elősegítése a czélja, és az egyes osztályok tantárgyaihoz való alkalmazkodást. Ama zajtalan átalakulás elősegítésére a hun és magyar nép eredetének mondai előadását, a hunok korát és a honfoglalás idejét nem tartjuk szerencsésen választottnak, mert mindezek aligha támasztanak a hunok és vezérek korában is itt lakó nemzetek kebelében oly érzelmeket, melyek őket velünk összeforrasztanák. A nemzeti önállóság elvesztése, a rokon sláv

népek egyesülésének megakadályozása nem lehet kedves az illető népfajokra nézve, nem különösen ma, a midőn az egyesülés és tömörülés vészes hangjai alig hallatszottak el és bizonyára folyton él ennek vágya a köztünk lakó fajok egy-némelyikénél. Nem kedvesen említjük épen mi a mumust, de midőn nemes czélt tűzünk ki, szót kell emelnünk, ha az esz-közt nem látjuk egészen czélszerűnek. Keressünk jobbat és bizonyára találunk. Ott van a történelemben hosszú sorozata ama eseményeknek, melyekben a magyar a népfajokkal egyesülten védte meg a hazát; a közös sors, együ tes áldozat és védelem tudatában több az összeforrasztó erő, mint amaz emékezetbe, melynek tárgya pusztulás, az ősök elhullása, nemzeti vagyok megsemmisülése. Inkább ezeket hangoztassuk tehát a magasztos czél érdekében. De a második vezérelv szempontjából ezeknek sincs helye az első osztály olvasókönyvében, mert a magyar történelem és irodalomtörténet, melynek körébe a nemzeti hagyományok ismertetése is tartozik, a III-ik osztály tantárgya. Az első osztály az általános történelmet tanulja. Ennek köréből kellene tehát e kötetben kiváló hősök, feláldozó jellemekről találnunk olvasmányokat. Pedig van e téren is elég, a mivel a növendékek heti rövid két órán szerzett ismereteiket növelhetnék. A mit az „Élet és nevelés“ cz. cikkben az emberi fajok keletkezéséről, megoszlá-áról, az emberi nem osztályozásáról, az őskori ember életmódjáról, vadász életmódról olvashat a növendék, mind szép és jó, de ismeretkörét tágitja csak; míg az a mit egy nemes ügyért, hazája szolgálatában magát feláldozott hős életrajzának olvasásából szerez, nemcsak ismeretből, hanem a szépért és dicső-ért lelkesülés felgerjedésében és akarat szilárdulásában is áll. Kellene ilyeneket is olvasni a növendéknek és az első füzetenben nem talál. Talán a másodikban lesz? De az első éves tanul általános történelmet.

A második fejezet „A haza földje“ oly olvasmányokat tartalmaz, melyek a földrajzi tananyag bővítésére szolgáltatnak anyagot. Szép festések, vonzó leírások ezek, melyek igen kedves olvasmányokul szolgálnak. Csakhogy a haza szép tájairól szólóan; egy sincs köztük, mely az emberek foglalkozását tárgyalná. Pedig a bányászok élete, gyárak leírása, üveg-, porcellán-, papírgyártás, népelet is érdekes dolgok, melyekről jó volna olvasni valamit, annyival inkább, mert a földrajzi tanórán mindezekről vajmi keveset hallhat a növendék. — Egyébiránt örömmel ismerjük el, hogy szerzők felállított főelvökhöz, mely így hangzik: „A nemzeti hazafias irány mellett igyekeztünk segítségére lenni az egyes osztályok tantárgyainak“ épen ebben a fejezetben jártak legközelebb, a mennyiben a felvett olvasmányok mind azzal a tananyaggal vannak összefüggésben, melylyel az első osztály foglalkozik; óhajtásunk tehát csak az lett volna, hogy figyelemüket a hazai iparra és különösen a hegyi vidék lakosainak foglalkozására is kiterjesszék.

A „Természet“ című fejezetben is csak részben van tekintet az első osztály tantárgyára. „A harkályok,“ „A gíbicz,“ „Csendes helyen,“ „A fecske,“ „A hangyák életéből,“ igen jól választott, szépen kidolgozott tárgyak, melyek az előadás kellemes melegségével kétségen kívül hatással vannak az olvasóra; helyökön is vannak itt, mert az első osztály állattannal foglalkozik; de a többi olvasmány a II-ik, még inkább a III-ik osztály tananyagával van szoros kapcsolatban.

A „Nyelv. Tájszólások“, „Élet és nevelés“ című fejezetekre nézve nincs kifogásunk; az olvasmányok érdekesek és tanulságosak.

Több észrevételt mondtunk el, mint egyelőre gondoltuk. Van kifogásunk, de lehet, hogy csak azért, mert nincs előttünk még az egész befejezett mű. Azt azonban sajátságosnak tekintjük, hogy szerzők hangsúlyozzák az osztályok tantárgyaihoz alkalmazkodást, az olvasmányok kiválasztásánál erről megfélekeznek még is. Talán azért osztják be a harmadik év tananyagára való olvasmányokat a két első év olvasókönyvébe, hogy a 3-ik év számára tisztán irodalomtörténeti és paedagogiai olvasókönyvet óhajtának adni, melyekbe az osztály tantárgyainak bővítésére szolgáló olvasmányok fölvételére reményök nincs. Lehet s ekkor talán indokolt az eljárás; talán, mondjuk, mert azt hisszük, ha az iroda om-történeti olvasó könyv csak a legszükségesebbekre fog szorítkozni, jut abban hely az egyes tárgyak legkiválóbb művelőinek egy pár dolgozata számára is.

Egyébiránt ugysis, a mint van, ez olvasókönyv határozott nyereség tankönyvirodalmunkban. Nem mindenben egyezik a mi nézetünkkel, de nem egyeznek azok sem, melyeket eddig használtunk; gazdag és változatos tartalmával, jó erős szép nyelvezetével és azzal, hogy a neveléstani kérdésekkel foglalkozó olvasmányoknak oly szép tért juttatott, felette áll irodalmunk minden e fajta műveinek. Azért határozottan óhajtjuk, hogy e könyv intézetünkbe is fölvétessek.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK.

A konvent voltaképen szeptember hó 20-ik napján tartotta utolsó érdemleges gyűlését, 21-én csupán a jegyzőkönyv hitelesítése végett volt gyűlése. A hitelesítés minden észrevétel nélkül megtörténvén Mocsáry Lajos a konventi tagok nevében meleg köszönetet mondott gr. Dégenfeld Imre elnök urnak azon buzgó fáradozásért, türelemért, melylyel az oly hosszúra nyult tanácskozásokat oly kiváló tapintatossággal vezette. E felköszöntést szívből jövő éljenzés követte. Gróf Degenfeld Imre ur pedig a maga részéről köszönetét fejezte ki a tagoknak, és pedig főleg azoknak, kik az ülésekben mindvégig részt vettek s azon buzgalomért, melylyel őt előzői teendőiben támogatták s melylyel az ügy érdekében annyi odaadással tanácskoztak. Ezzel elnök ur a jelen konvent működését teljesen befejezettek nyilvánította. Mit a tagok általános éljenzéssel fogadtak. A debreczeni konventi tagok is visszajöttek főt. Révész Bálint püspök ural együtt, kiket a tisztelet és szeretet meleg érzelmeivel köszöntünk.

Bár a konvent bevégeződött, még is a „Prot. Hetilap“-ban az arról szóló közleményeket egészen csak a jövő heti számban fejezhetjük be, nem akarván az utolsó két napi gyűlés igen fontos tanácskozmányait a rövidség által érdekességökben megrövidíteni.

A „Vasárnap“ azon tisztelt pártolóit, kikhez megrendelés vagy urasítás folytán az 1-ső számot több példányban küldtem, tisztelettel kérem sziveskedjenek velem mielőbb tudatni, hogy a 2-ik s következő számokból hány példányt küldjek, hogy alkalmatlanságot s költséget ne okozzák. A „Vasárnap“ árát vagy egy vagy két, három hónapoként kérem — postaköltség kiméltése tekintetéből — elküldeni. Ily oltó válalatnál, melyből még is kívánunk, mennyit lehet, a köz-czélra is adni, minden krajczár meggazdálkodása kötelesség. Isten áldásának kívánásával s testvéri üdvözléssel! F.-Bánya szept. 22. 1880.

Czelder Márton.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **Joo István.**

Főmunkatárs: **Tóth Sámuel.**

Debreczen, 1880. nyomattott Kutasi Imre gyorssajtóján.